

ТРАНСКОРДОННА КОНВЕРГЕНЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

УДК 339.9 (510)

Іващук І.О.,
д-р екон. наук, професор, професор
кафедри міжнародної економіки,
Тернопільський національний економічний університет
Орнат М.Р.,
канд. екон. наук,
директор департаменту злиття та поглинання,
Інвестиційна компанія «Rada Capital»

ПОЗИЦІОНУВАННЯ КИТАЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ДОСВІД ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ivashchuk I.O.,
dr.sc.(econ.), professor, professor at the department of
international economics
Ternopil National Economic University
Ornat M.R.,
cand.sc.(econ.),
director of the department mergers and acquisitions
Investment company «Rada Capital»

POSITIONING OF CHINA IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND THE EXPERIENCE OF ECONOMIC REFORMS FOR UKRAINE

Постановка проблеми. ХХІ століття ознаменувалося для світової спільноти поглибленням глобалізаційних процесів, трансформацією економічного простору та поступовим переходом до багатополарності світового устрою. Стабільність, яка була перманентною ознакою розвитку світової економіки у ХХ ст. і задля якої було створено низку міжнародних інституцій в останні роки виявилася неможливою. У світі сформувалися об'єктивні передумови для перегляду концептуальних засад розвитку світової економіки за моделлю, базованою на ідеї розвитку багатополосного світу. Відповідно, це потребувало розроблення спільних механізмів взаємодії країн у глобальному просторі через виявлення проблемних аспектів, дотичних до кожної з них, та пошуку напрямів їхнього не відособленого вирішення, а узгодження із дотриманням принципу транспарентності, щоб кожна з країн змогла задіяти свій економічний потенціал та отримати вигоди від таких змін. Економічно розвинені країни були готовими до таких новацій відповідно до їхніх інтересів, чого не скажеш про країни, що розвиваються. Через свій еволюційний розвиток вони не змогли здійснити зміни. Якщо розглядати сучасне суспільство як таке, що розвивається, то тут важливим є врахування впливу на нього зовнішніх та внутрішніх чинників. Тим більше, що у біфуркаційному стані подальша еволюція є непередбачуваною через некерованість випадкових чинників, які діятимуть у періоді переходу [1, с. 85]. Розвиток цивілізацій показує, що серед них є стійкі до зовнішнього середовища та його впливу, інші ж самознищуються, або занепадають, і причина цього, на нашу думку, полягає не в економічних, технологічних та політичних факторах, а саме в духовній сфері, бо генетична схильність цивілізації до об'єднання заради спільних ідей, що сформували її, спроможна долати будь-які критичні точки. Прикладом цього може бути Китай, де, незважаючи на політичний устрій, головною ідеєю, яку пропагують, є постійне самовдосконалення та організованість. Для України розвиток співробітництва з Китаєм залишається одним із нереалізованих, тому потребує дослідження напрямів запозичення результативних китайських реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному глобалізованому світі характеристика стану економіки окремої країни все більше демонструє парадокси [2]. Китай став однією з таких країн, обравши свій шлях реформ. Питання впливу глобальної економіки на розвиток Китаю та його економічні позиції, різні аспекти співробітництва України з Китаєм та запозичення досвіду економічних реформ розглядали у своїх працях китайські дослідники, вітчизняні науковці (В. Андрійчук, О. Білорус, В. Левківський, Л. Лещенко, З. Макогін, Ф. Мішкіна, О. Олійник, Ю. Присяжнюк, Я. Столярчук та ін.), а також міжнародні організації, передусім ООН, МВФ, Світовий Банк. Разом з тим, сучасні трансформаційні процеси та зростаючий вплив глобальної нестабільності на розвиток країн, а також успішне реформування економіки Китаю під впливом зовнішніх викликів, зумовлюють необхідність більш ґрунтовних досліджень його досвіду з можливістю застосування для економічного розвитку України.

Постановка проблеми. Мета статті – виявлення особливостей позиціонування Китаю у світовій економіці під впливом глобалізаційних процесів та з'ясування напрямів використання Китаю його реформ у вітчизняній практиці з огляду на українсько-китайське співробітництво.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен Китаю у світовій економіці породжує дилему: це глобальний світ сьогодні визначає позиції кожної з країн і впливає на економіку Китаю, чи це країни-лідери у т. ч. й Китай, змінюють світовий економічний порядок. В умовах посилення впливу глобалізації на розвиток національних економік країни змушені вдаватися до реформ, запозичуючи найуспішніші з тих, що вже були проведені та забезпечили соціально-економічний ефект. Упродовж останніх десятиліть країною, реформи якої викликають інтерес, є Китайська Народна Республіка. Безперечно, її соціально-економічний розвиток відбувається під впливом численних чинників, проте основний акцент належить саме філософії розвитку, яка формувалася століттями.

На відміну від інших країн, Китай в умовах глобальної нестабільності обрав свій, відмінний від інших, шлях економічних перетворень. Незважаючи на успішність застосування в Китаї градуалістичного підходу до реформування економіки й враховуючи психологічний фактор (повну зміну економічної ідеології), варто відзначити, що спочатку ключові положення реформ було сформовано методологічно невірно, що зумовило необхідність уточнення, зміни, а іноді й відступу від раніше ухвалених рішень. Як підтвердила практика, необхідно значно більше часу, щоб економічні відносини планово-адміністративного характеру набули ринкового характеру за змістом і формою, базуючись на новій політико-правовій, законодавчій і економічній основі.

Визначимо позиції Китаю порівняно з іншими країнами, проаналізувавши індекси, які відображають рівень залучення країни до міжнародних економічних відносин. За індексом глобалізації (визначається Швейцарським економічним інститутом KOF з 2002 р. як комбінований показник, що дозволяє оцінити масштаб інтеграції тієї чи іншої країни в світове господарство) Китай суттєво відстає не лише від економічно розвинених країн, але й від України. Він не є надто глобалізованою країною, але, у той же час, має один з визначальних впливів на світову економіку (табл. 1). Аналізуючи показники індексу глобалізації, можемо констатувати, що Китай демонструє нехарактерне для інших країн (як і Україна) зростання індексів, в той час як показники для інших країн, якщо не зменшуються, то залишаються на одному рівні.

Таблиця 1

Динаміка індексу глобалізації Китаю та інших країн

Країни	Рік											
	1992	1995	2000	2001	2005	2007	2008	2010	2012	2013	2014	2015
Китай	39,93	44,24	54,51	57,37	61,13	61,51	60,54	61,19	60,4	60,73	60,50	60,15
Канада	81,43	85,18	89,33	88,92	87,38	87,18	87,1	86,72	85,89	85,67	85,63	85,03
Японія	53,53	50,47	60,17	59,91	62,39	67,03	66,44	66,75	66,9	67,86	65,00	65,87
Україна	32,72	42,96	58,69	59,21	62,96	65,58	66,77	68,36	69,88	70,71	68,85	69,50
США	71,82	75,0	77,4	76,69	76,87	78,17	77,17	75,67	75,87	75,71	74,94	74,81

Джерело: складено за даними [3].

Наступним індексом, обраним для порівняння, є індекс економічної свободи, який щорічно розраховується Wall Street Journal і Heritage Foundation для більшості країн світу з 1995 року. У 2013 та 2014 рр. в рейтингу перебувало 179 країн [4]. Такі країни, як Канада, США, Японія значно випереджали за обраним показником позиції Китаю (рис. 1). У рейтингах 2015-2016 рр. країни не суттєво змінили свої позиції.

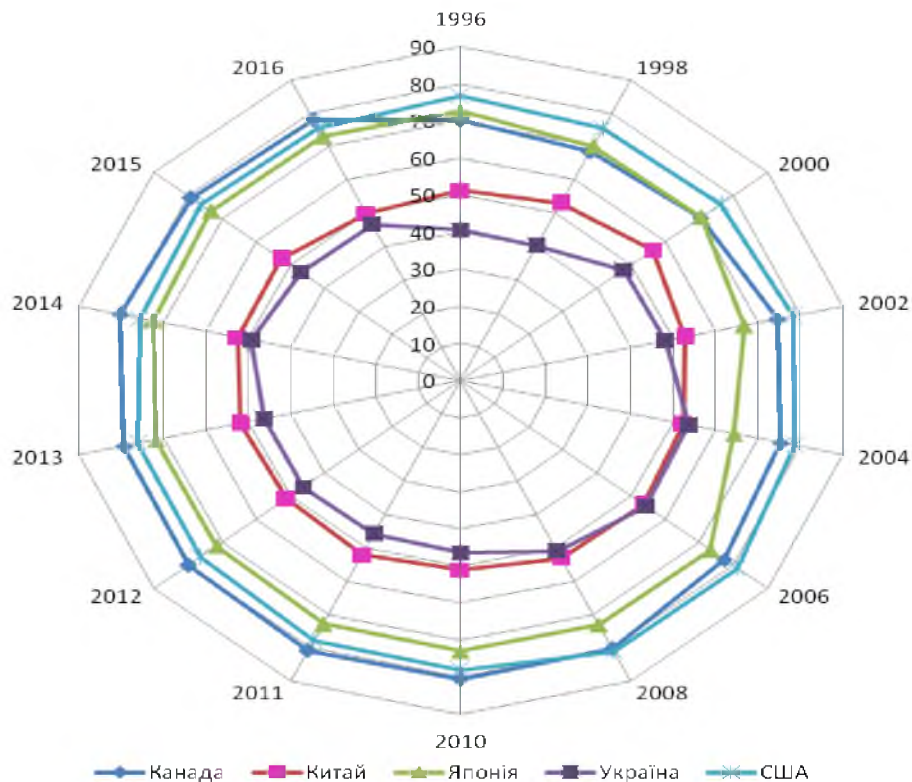

Рис. 1. Позиції Китаю та інших країн за показниками індексу економічної свободи, 1996-2016 рр.

Джерело: складено за даними [4].

Індекс легкості ведення бізнесу, який щорічно складається Світовим банком, характеризує механізми та ступінь відкритості економіки країни й умов підприємницької діяльності. Вище місце у рейтингу свідчить про сприятливі умови регулювання бізнесу, а також кращий захист прав власності. Економічно розвинені країни, обрані для дослідження, – США, Канада та Японія – займають лідируючі позиції у рейтингу, в той час як Китай займає близько до 90 позиції місця (рис. 2). Разом з тим, позиція Китаю свідчить про власний, відмінний від інших країн, шлях розвитку економіки та підтримки бізнесу.

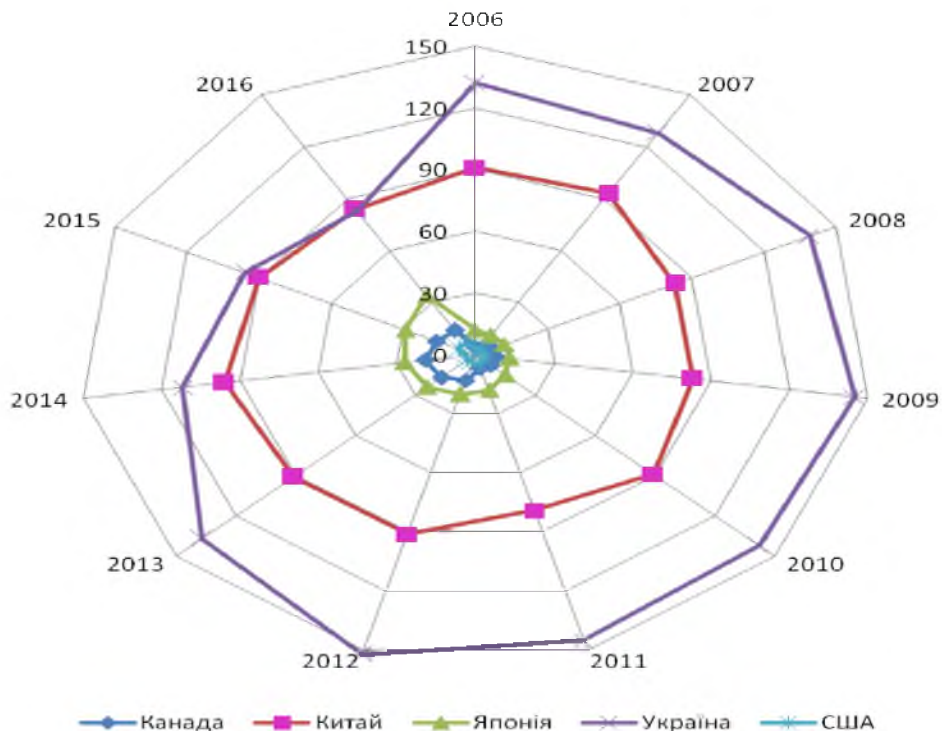

Рис. 2. Позиції Китаю та інших країн за індексом легкості ведення бізнесу (за місцем країни у рейтингу), 2006-2016 рр.

Джерело: складено за даними [5].

Оцінюючи країни за економічними параметрами, слід застосовувати також Індекс глобальної конкурентоспроможності, який дає змогу виявити спільні тенденції розвитку національних економік. Даний індекс розраховується Світовим економічним форумом та оцінює можливості країн забезпечити високий рівень життя своїх громадян. Індекс насамперед залежить від того, наскільки ефективно країна використовує власні ресурси. Водночас, для підтримування відповідного рівня життя в умовах вільного ринку, як правило, необхідним є постійне підвищення продуктивності праці і якості товарів та послуг. Дані рис. 3 вказують на відставання Китаю за цим індексом від розвинених країн – США, Канади та Японії. За даними The Global Competitiveness Report 2016–2017 країни мали наступні значення індексу: США – 5,5; Японія – 5,5; Канада – 5,3; Китай – 5,0; Україна – 4,0.

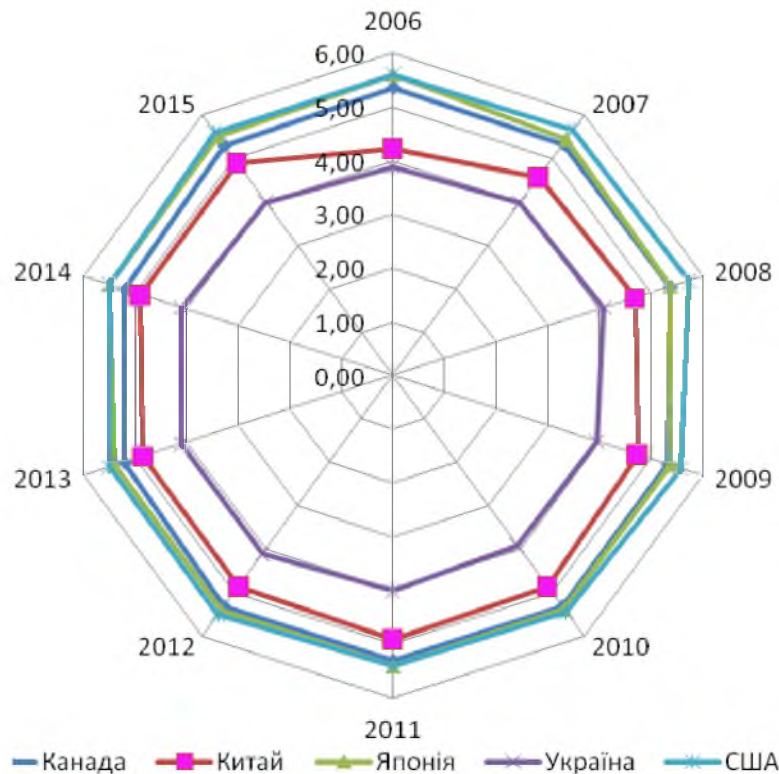

Рис. 3. Позиції Китаю та інших країн за індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), 2006-2015 рр.

Джерело: складено за даними [6]

Світова економічна криза своїм наслідком мала виявлення потенціалу економічного зростання країн світу. Так, Китай продемонстрував можливості національної економіки для відновлення. Разом з тим, обсяги ВВП на одну особу в Китаї значно нижчі від показників розвинених країн – США, Канади і Японії. При цьому варто враховувати фактор густої населеності Китаю, адже третина населення планети припадає на Китай, значна частина якого проживає в сільській місцевості. В економічно розвинених країнах в період фінансових криз та посилення впливу глобальної нестабільності спостерігалися значні коливання показників ВВП на одну особу, в той час як показники Китаю демонстрували незначні їхні коливання навіть у найскладніші періоди для світової економіки. Це може свідчити про те, що в період рецесії економік розвинених країн Китай, завдяки внутрішнім ресурсам та реформам, власній економічній стратегії, позбавлений економічних коливань і менше залежить від глобальної нестабільності. При порівняно невисоких абсолютних показниках ВВП на одну особу в Китаї, він, починаючи з 1991 р., забезпечував найбільші темпи щорічного зростання цього параметра, що характеризувало сталий розвиток економіки та стабільні темпи зростання, незважаючи на вплив глобальної нестабільності та фінансових криз останніх десятиліть. Зокрема, показники темпів зростання ВВП на одну особу за 2012 рік становили: світ – 2,4%, Китай – 7,8%; США – 2,8%, Канада – 1,7%, Україна – 0,2%, ЄС – (-0,4)%.

Фахівці прогнозували, що уже в 2030–2040 рр. при збереженні середньорічних темпів зростання ВВП (2000–2010 рр. – 8,1%; 2010–2020 рр. – 6,4%, 2030–2040 рр. – 5,4%, 2030–2040 рр. – 4,9%, 2040–2050 рр. – 4,3%) Китай має усі перспективи посісти перше місце у світі за вказаним показником, а при утриманні показника загальної чисельності населення країни на рівні 1,5 млрд осіб обсяг ВВП перевищить 3000 дол. на одну особу [7]. Проте у 2015 р. темпи зростання ВВП зменшилися і

становили 6,9%. Тому новий 13-ти річний план Китаю (на 2016-2020 рр.) визначив шляхи підвищення темпів економічного зростання, зберігаючи стратегію економічної активності. Важливими напрямками на перспективу залишаються збереження ролі внутрішнього споживання у забезпеченні економічного зростання, людський розвиток та покращення добробуту населення, демографічна політика, збільшення інновацій, урбанізація, розвиток транспортної інфраструктури, політика вирівнювання регіонального розвитку та ін.

Створення сприятливих умов для економічного та інвестиційного розвитку територій залишається однією з суттєвих ознак китайської політики реформування. Демонструючи світовій спільноті пріоритетність власної доктрини політичного та соціального устрою, Китай запровадив ліберально-поміркований підхід щодо залучення іноземного капіталу в країну для подолання диспропорцій економічного розвитку. Разом з тим, іноземні інвестиції стали для Китаю важливим стратегічним ресурсом. Виваженою залишається і зовнішньоторговельна політика. Так, динаміка експорту Китаю є найменш волатильною. Зокрема, після фінансової кризи 2008 р. динаміка експорту в світі, в т. ч. ЄС, Канаді, Україні, зазнала значного падіння, в той час як скорочення темпів зростання експорту Китаю було найменшим. У 2010-2012 рр. глобальний економічний спад зменшив іноземний попит на китайський експорт уперше за багато років, але Китай відновився швидко. Економіка втримувалась на тренді стійкого зростання у 2012 р. з незначним падінням порівняно з 2011 р. Наслідки кризи для Китаю виявилися не такими обтяжливими, як для інших країн, з наступних причин: експортний сектор займає невелику частку порівняно з імпортом, уряд надав державну допомогу на оздоровлення та лібералізацію грошово-кредитної системи, що дає змогу підтримати споживання й інвестування у розвиток інфраструктури. Так само динаміка імпорту Китаю порівняно з іншими країнами зазнавала меншого негативного впливу глобальної нестабільності та фінансових криз.

Ставши членом СОТ, Китай отримав можливість розширити експорт й завоювати нові ринки, а країни-лідери отримали важливого економічного суперника. Передбачаючи це, Китай під час переговорного процесу спрямував зусилля на зміцнення економічних позицій, змінивши протекціоністську доктрину (селективний протекціонізм) на лібералізацію зовнішньоекономічних відносин. Із середини 1990-х рр. економіка країни розвивалася незалежно від зміни обсягів зовнішньої торгівлі, що свідчить про максимально ефективне використання внутрішнього ресурсного потенціалу [9]. Досвід підготовки Китаю до вступу в СОТ може бути прикладом для розроблення економічної стратегії інших країн: різка відмова від протекціоністських заходів і тотальна лібералізація є вкрай негативною. Китай, поряд із лідерством за багатьма макроекономічними показниками у світі, займає лідируючі позиції в торгівлі [10], тому на початку нового тисячоліття він заслужено отримав статус «світової фабрики».

Практична ефективність китайської моделі ринкових реформ в умовах глобальної нестабільності стала у 90-ті рр. XX ст. стимулом для розвитку нової китайської економічної теорії, коли китайські вчені, а також «китаєзнавці» США, європейських країн, Росії, Польщі, України звернулися до вивчення причин результативності обраного шляху трансформації й перенесення його досвіду в інші країни, передусім європейські. Для України доцільно використати досвід Китаю щодо проведення реформ, за допомогою яких були досягнуті значні соціально-економічні ефекти, зокрема й традиційні та модерні архетипи економічних реформ Китаю для формування аксіологічного підґрунтя трансформації економіки країни через проведення системних реформ.

Використання традиційного конфуціанського та модерних архетипів економічних реформ і відхід від традиційної соціалістичної риторики підтверджують, що Китай більше не є комуністичною країною і, як вважає Ю. Курнишова, не зацікавлений в експорті революції. Отже, співпраця з КНР не загрожує Україні небезпекою повернення до соціалістичного минулого [11, с. 17]. У відносинах з іншими державами КНР висуває лише одну обов'язкову вимогу: визнання принципу «одного Китаю», згідно з яким Тайвань є складовою КНР, а єдиний уряд країни – це уряд КНР. З інших питань Китай відкритий для співпраці у всіх сферах і встановлює тісні економічні зв'язки навіть з країнами, з якими має складні політичні відносини й ідеологічні розбіжності (США, Японія, Південна Корея). Діюча стратегія розвитку Китаю дає підстави для висновку, що співпраця з цією країною не матиме негативного впливу на стосунки України з іншими партнерами. Разом з тим, Китай розглядає нашу країну як важливу транзитну платформу для збільшення своєї експортної присутності на ринку Європейського Союзу.

Українсько-китайське співробітництво є важливою складовою зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної політики України. Початком міжнародного співробітництва було визнання Китаєм незалежності України у 1991 р., а дипломатичні відносини між державами було встановлено у 1992 р. Того ж року було відкрито Посольство КНР в Україні. У березні 1993 р. у Пекіні відкрилося Посольство України в КНР, у серпні 2001 р. – Генеральне консульство України в Шанхаї [12]. Відносини стратегічного партнерства між країнами змінювалися від відкрито дружніх до згортання діалогу, який було відновлено у 2010 р.

Разом з тим, між країнами є відмінності у векторах реформ. Так, Китай розпочав із ринкових, а не з політичних реформ, які відтермінував, зберігаючи авторитарну політичну систему, щоб уникнути політичних ризиків. Україна намагалася паралельно проводити політичні та економічні реформи [13, с. 3]. Пріоритетом для Китаю стало реформування насамперед сільського господарства, створення дрібних колективних, але більш ефективних господарств. Досягнуте завдяки цьому зростання

продуктивності було значним, якщо врахувати, що значна частина населення країни (80%) проживала в сільській місцевості. Це також призвело до урбанізації і масового переміщення населення з села в місто, формування потенціалу робочої сили в містах. Україна ж не надала важливого значення реформуванню сільського господарства, проігнорувавши такі взаємозв'язані питання, як власність на землю, можливість здобуття освіти сільського населення, розвиток інфраструктури, роль місцевих органів влади у сільській місцевості та ін.

Китай продемонстрував набагато більшу прагматичність і гнучкість в реформуванні діючих підприємств, ніж інші країни, які проводили реформи. Він не робив ставку на зміну форми власності та приватизацію підприємств. Для модернізації підприємств було використано нові технології, кваліфікованих управлінців і робітників. До того ж державні підприємства були реформовані, а не приватизовані [14, с. 54]. Україна при спробах надання підтримки старих підприємств втратила потенціал для відновлення.

Світова практика нагромадила великий досвід подолання асиметрій територіального розвитку та запровадження регуляторних механізмів. Кожна країна зазнала впливу схожих проблем, оскільки природні відмінності в розвитку та потенціалі територій можуть набувають аномального характеру, тому першочергове завдання держави – запроваджувати політику вирівнювання [15, с. 68–71]. Для економіки Китаю ці питання були актуальними [16], адже на початку реформ характерним було нерівномірне розміщення виробничих сил, які спричиняли виникнення не лише економічних, а й соціальних проблем. Наприклад, традиційно промисловість розвивалася у провінціях, які мали вихід до моря, вигідне географічне розташування, транспортну інфраструктуру, тому у центральній частині розвиток промисловості не мав системного характеру. Політика Китаю насамперед була спрямована на стимулювання зовнішньоекономічної складової розвитку провінцій, формування сприятливого ділового клімату для іноземних інвесторів, оскільки іноземний капітал мав стати каталізатором внутрішніх економічних реформ [17].

На сьогодні роль спеціальних (вільних) економічних зон як акселератора швидкого зростання економіки КНР змінилася для забезпечення підтримки сталого розвитку та вирівнювання дисбалансів між провінціями, зміцнення інтеграційних пріоритетів [18]. Зокрема, найбільш розвинуті провінції, де здебільшого функціонують СЕЗ, тепер надають допомогу та підтримку відсталим провінціям для покращення рівня життя та забезпечення соціальних стандартів, розвитку науки й освіти, розбудови інфраструктури. Активно запроваджуються програми уряду щодо підтримки розвинутими провінціями відсталіх регіонів. Мінімальна сума підтримки визначається безпосередньо центральним бюджетом, а деталі та конкретні цілі допомоги відображаються у двосторонніх угодах між провінціями. Наприклад, один із найбільш розвинутих регіонів Шанхай активно підтримував провінцію Юннань. Пріоритетними напрямками цільової допомоги менш розвинутим провінціям є підвищення загального рівня життя населення, будівництво інфраструктурних об'єктів, покращення соціальних стандартів і рівня освіти [19, с. 38–52].

Виходячи з наведеного, важливого значення для підвищення економічного потенціалу України та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності може набути функціонування СЕЗ. Китай організував прибережні спеціальні економічні зони на півдні країни, в провінції Гуандуні, забезпечивши необхідні умови для досягнення власних цілей у Гонконгу, створив «другий Гонконг» у Шеньчжені, а на сході країни в провінції Фуцзянь організував доступ до Тайваню. Умови діяльності в цих зонах дали змогу розширити промислове виробництво, орієнтоване на експорт, та збільшити поступлення валютної виручки. Скориставшись режимом найбільшого сприяння, Китай зумів розширити експортний потенціал, виробляючи низькозатратну, але трудомістку продукцію. Для України запровадження ефективних механізмів функціонування вільних економічних зон – це економічне зростання, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій у регіони, зростання частки зайнятого населення та скорочення рівня безробіття, підвищення експортного потенціалу через розвиток високих технологій і модернізацію існуючих підприємств тощо. Водночас, як показує досвід Китаю, функціонування спеціальних економічних зон може сприяти подоланню диспропорцій регіонального розвитку і проведенню ефективних територіальних реформ. Запровадження таких механізмів в регіонах України, де показники розвитку значно нижчі порівняно з іншими територіями, може сприяти значному посиленню їхнього економічного потенціалу.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що Китай не є надто глобалізованою країною. У той же час, завдяки ефективній внутрішній політиці, країна виявилася стійкою, порівняно з іншими, до наслідків світової економічної кризи. Завдяки власній економічній стратегії та реформам китайська економіка позбавлена глибоких економічних потрясінь та є менш залежною від глобальної нестабільності. Успіхи китайської економіки обумовлені особливостями застосування моделі економічного реформування. На відміну від інших країн, в тому числі й України, де здійснювались ліберальні реформи, в Китаї вони носили новий градуалістичний характер, і держава зберегла значний контроль за економікою, а з кожним наступним етапом реформування її роль в економічному розвитку зростала [20, с. 237-238]. Успіх був зумовлений тим, що: по-перше, всі реформи проводяться відповідно до реальних можливостей та ресурсів; по-

друге, курс модернізації і реформ здійснюється в інтересах забезпечення добробуту населення; по-третє, ринкове реформування економіки здійснюється поетапно: від експерименту в окремих районах до розповсюдження передового досвіду на окремі провінції, а пізніше й на всю країну. Отже, збереження Китаєм власної системи ціннісних орієнтирів є відмінною рисою успішних економічних трансформацій, а практика соціально-економічних реформ є прикладом унікальних трансформацій в країні, яка забезпечила швидке економічне зростання та збільшила експортний потенціал завдяки не тільки економічним, але й філософським підходам до політики зміни.

Імплементуючи найкращі практики китайських реформ в Україні, важливим аспектом для економічного зростання країни вважаємо реформування її економіки на основі власних історично сформованих архетипів суспільства, зокрема зміцнення економіки на засадах національної ідеї та системних реформ, підвищення соціального рівня життя населення, покращення стану освіти, науки і культури та формування суспільства з рівними можливостями для кожної особистості. Як показав досвід Китаю, здійснення системних реформ є важливим та актуальним завданням сьогодення, що дасть змогу знівелювати ризики глобальної нестабільності та інтеграції для національної економіки.

Література

1. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А.С. Філіпенко. – К. : Знання, 2007. – 670 с.
2. Унковська Т. Системне розуміння фінансової стабільності: розв'язання парадоксів / Т. Унковська // Економічна теорія : Науковий журнал. – 2009. – №1. – С. 14-33.
3. Статистичні дані КОФ Швейцарського економічного інституту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/query/>.
4. Статистичні дані Heritage Foundation [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>.
5. Статистичні дані Doing Business [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.doingbusiness.org/>
6. Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього Економічного форуму [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.
7. Мішкін Ф. Глобальна фінансова нестабільність: структура, події, випадки [Електронний ресурс] / Ф. Мішкін. – Режим доступу: <http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.13.4.3>.
8. Майер Л. Як глобалізація веде до кризи світової економіки / Л. Майер, Ф. Шмідт, К. Шулер // Економічний часопис-XXI. – 2004. – № 2. – С. 8-14.
9. Потапов М. КНР. Опыт стран – членов ВТО по защите национальных интересов на внутреннем и внешнем рынках / М. Потапов, А. Салицкий // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 8. – С. 61-69.
10. Бергер Я. Китай после глобального кризиса [Електронний ресурс] / Я. Бергер // Экспертный портал Высшей школы экономики. – Режим доступу: <http://oprec.ru/1144838.html>.
11. Курнишова, Ю. Актуальні засади формування стратегічного партнерства України і КНР [Текст] / Ю. Курнишова // Аналітична доповідь. – К. : Вид-во Нац. ін-ту стратегічних досліджень. – 2010. – 28 с.
12. Data of Consulate General of Ukraine in Shanghai [Electronic resource]. – Access mode: www.ukrconshanghai.org/node/18.
13. Малий І. Держава і ринок: порівняльний аналіз реформування економіки України та Китаю [Текст] / І. Малий // Економічна теорія. – 2009. – № 4. – С. 3-11.
14. Иванов С. Промышленная политика Китая: очередное достижение [Текст] / С. Иванов // Экономист. – 2009. – № 1. – С. 52-57.
15. Никитина М. Г. Диспропорции территориального развития и политика «выравнивания» [Текст] / М. Г. Никитина // Ученые записки Таврического национального университета им. А. И. Вернадского. Сер. : «Экономика». – 2001. – Том 1, № 1. – С. 68-71.
16. Candelaria C. Persistence of Regional Inequality in China / C. Candelaria, M. Daly G. Hale [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.frbsf.org/publications/economics/papers/2013/wp2013-06.pdf>
17. Shenggen F. Regional inequality in China: trends, explanations and policy responses / Shenggen Fan, Ravi Kanbur, and Xiaobo Zhang. – London : Taylor & Francis, 2009.
18. Martinek Madeleine. Special Economic Zones in China and WTO: Bleak or Bright Future? / Madeleine Martinek. – ZChinR / GJCL 21. – 2014. – P. 41–51. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.zchinr.de/index.php/zchinr/article/download/523/547>
19. Величко В. Моделі регіонального розвитку Китаю: формування, структура, перспективи [Текст] / В. В. Величко // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 4. – С. 38-54.
20. Присяжнюк Ю.. Економічний розвиток Китаю в умовах транснаціоналізації / Ю.І. Присяжнюк, А. П.Трофимчук // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – Випуск 120 (частина І). – С. 235-241.

References

1. Filipenko, A.S. (2007), *Hlobalni formy ekonomichnoho rozvytku: istoriia i suchasnist* [Global forms of economic development: Past and Present], Znannia, Kyiv, Ukraine, 670 p.
2. Unkovska, T. (2009), "Systemic understanding of financial stability, solving paradoxes", *Ekonomichna teoriia*, no. 1, pp. 14-33.
3. Statistical data KOF Swiss Economic Institute, available at: <http://globalization.kof.ethz.ch/query/>. (access date December 26, 2016).
4. Statistical data Heritage Foundation, available at: <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>. (access date December 24, 2016).
5. Statistical data Doing Business, available at: <http://www.doingbusiness.org/> (access date December 26, 2016).
6. The Global Competitiveness Index World Economic Forum, available at: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>. (access date December 26, 2016).
7. Mishkin, F. "Global financial instability: the structure, events, incidents", available at: <http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.13.4.3> (access date December 28, 2016).
8. Maier, L. and Shuler, K. (2004), "As globalization leads to global economic crisis", *Ekonomichni chasopys-XXI*, no. 2, pp. 8-14.
9. Potapov, M. and Salitskiy, A. (2002), "Experience of WTO member countries in protecting national interests in the domestic and foreign markets", *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya*, no. 8, pp. 61-69.
10. Berger, Ya. "China after the global crisis", *Ekspertnyy portal Vysshey shkoly ekonomiki*, available at: <http://opec.ru/1144838.html>. (access date December 28, 2016).
11. Kurnyshova, Yu. (2010), *Aktualni zasady formuvannia stratehichnoho partnerstva Ukrainy i KNR*, [Recent bases of formation of strategic partnership between Ukraine and China], Vyd-vo Nats. in-tu stratehichnykh doslidzhen, Kyiv, Ukraine, 28 p.
12. Data of Consulate General of Ukraine in Shanghai, available at: www.ukrconshanghai.org/node/18. (access date December 29, 2016).
13. Malyi, I. (2009), "State and market: a comparative analysis of reforming Ukraine's economy and China", *Ekonomichna teoriia*, no. 4, pp. 3-11.
14. Ivanov, S. (2009), "China's Industrial Policy: Another Achievement", *Ekonomist*, no. 1, pp. 52-57.
15. Nikitina, M. G. (2001), "Disproportions of territorial development and the policy of "leveling", *Uchenyye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. A. I. Vernadskogo*, vol. 1, no. 1, pp. 68-71.
16. Candelaria, C., Daly, M. and Hale, G. (2013), Persistence of Regional Inequality in China available at: <http://www.frbsf.org/publications/economics/papers/2013/wp2013-06.pdf> (access date December 25, 2016).
17. Shenggen, F., Ravi, K., and Xiaobo, Zh. (2009), Regional inequality in China: trends, explanations and policy responses, Taylor & Francis, London, UK.
18. Martinek, M. (2014), "Special Economic Zones in China and WTO: Bleak or Bright Future?", *ZChinR / GJCL*, no. 21, available at: <http://www.zchinr.de/index.php/zchinr/article/download/523/547> (access date December 29, 2016).
19. Velychko, V. (2009), "Models of regional development in China: the formation, structure, prospects", *Ekonomika i prohnouzuvannia*, no. 4, pp. 38-54.
20. Prysiazhniuk, Yu.I. and Trofymchuk, A.P. (2014), "The economic development of China in terms of transnationalization", *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, issue 120, part I, pp. 235-241.